

БОРИСЛАВ ГЪРДЕВ

БЕЛЯЗАНИТЕ ОТ СЪДБАТА

2021

Автор: Борислав Гърдев

Белязаните от съдбата

Първо издание, Плевен 2021

Всички права запазени

Издателство:

ISBN 978-619-162-735-6

Авторът на тази книга е носител на авторските права и е неин издател. Никаква част от това издание не може да бъде копирана, възпроизвеждана, записвана, архивирана в информационни системи или предавана под каквато и да е форма или чрез каквито и да са средства, без предварително писмено съгласие на издателя и автора, с изключение на преводачи, литературни критици и рецензенти. Неоторизираното възпроизвеждане, на която и да е част от това издание е нелегално и се наказва от закона. Книгата е отпечатана в една бройка по поръчка.

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР

ПРЕВЪЩЕНИЯТА НА ЗАХАРИЙ

БЕЛЯЗАНИ ОТ СЪДБАТА

КНЯЗ АЛЕКСАНДЪР БАТЕНБЕРГ ОБЕДИНИТЕЛЯТ

СТАМБОЛИЙСКИ В ПЛЕН НА КОРУПЦИЯТА

**Д-Р ВАСИЛ РАДОСЛАВОВ – МЕЖДУ ЛИБЕРАЛНАТА ДОКТРИНА И ГРУБАТА
ПОЛИТИЧЕСКА ПРАКТИКА**

**ЕКЗАРХ ЙОСИФ I – ЕДИН ОТ НАЙ-ДОСТОЙНИТЕ СТРОИТЕЛИ НА
СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ**

ПАМЕТ ЗА ЕКАТЕРИНА КАРАВЕЛОВА

ГРИГОР НАЧОВИЧ – КОНСЕРВАТОРЪТ, РОДОЛЮБЕЦЪТ И ДЪРЖАВНИКЪТ

ДИМО КЬОРЧЕВ – МЕЖДУ ВЪЗТОРГА И ПОКРУСАТА

ГЕНЕРАЛ ПЕНЧО ЗЛАТЕВ -- НЕУСПЕЛИЯТ АВТОКРАТОР

ДИМО КАЗАСОВ – РОДНИЯТ ФУШЕ

ГЕОРГИ КЪОСЕИВАНОВ

СИМЕОН РАДЕВ – ЖИВОТ В СЛУЖБА НА БЪЛГАРИЯ

ПРОТИВОРЕЧИВИЯТ ВЛАСТНИК КИМОН ГЕОРГИЕВ

БЕЗПРИСТРАСТНО ЗА ТОДОР ЖИВКОВ

БЪЛГАРИЯ В КРИЗА – 1990 – 1992 Г.

ДОКТОР ЖЕЛЮ ЖЕЛЕВ И КРАЯТ НА ПЕРЕСТРОЙКАТА В БЪЛГАРИЯ

ПРЕДГОВОР

Замисълът на тази книга се роди преди 15 години.

През 1998 г. работих върху очерк за големия държавник Стефан Стамболов и неговите сложни взаимоотношения с търновския митрополит Климент.

След година ровене в архивите се роди „Белязани от съдбата“.

По – късно окуражен от опита си , продължих да дълбая в българската история – първо в периода 1878 – 1919 г. , който ми е най – любим, след това - 1919 – 1944 г., а впоследствие и за годините на социализма и демокрацията.

В началото на 2012 г. направих ревизия на написаното и се оказа, че то е доста обемно, част от него излезе в електронен вариант в сборника „Страници от българската история“. Имах желание за нова, по – добра версия.

Така се оформи облика на ”Белязаните от съдбата“.

Дали това е наистина панорама на три епохи – колкото и да звучи претенциозно и доколко са интересни самите сюжети – оставам читателят да прецени сам.

Авторът

ПРЕВРАЩЕНИЯТА НА ЗАХАРИЙ

Захарий Стоянов е сред тези български писатели, от ранга на Ботев, Каравелов, Вазов и Алеко Константинов, формирани, изградени и употребени в обществено-политическите борби у нас през 70-те - 90-те години на 19 век.

Без да повтаряме учудването на проф. Александър Балабанов: "Абе, той, тоя Захари Стоянов, бил много голям, бе!", ще се убедим в същото, ако внимателно прочетем обемното му литературно и публицистично творчество.

Като истински син на своето време Захарий Стоянов ще извърши гигантски преход от кошарите в Добруджа и първобитното съществуване в Медвен, през завършването на 4 клас в Сливен до попадането си в русенското читалище "Зора" в компанията на революционните дейци около Никола Обретенов.

Така от 1872-1873 г. той ще е постоянно сред тези щастливци, които ще бъдат на определеното място в точното време, сред мъчениците и героите, творящи националната история и градящи темелите на нова България.

Захарий Стоянов заедно със Стамболов е от тези малцина, белязани от съдбата, участвали в подготовката и провеждането на Старозагорското (1875) и Априлското (1876) въстание и оцелели след това. Той е душата на комитета, осъществил Съединението на 6 септември 1885 г. Той е "стражевото куче" на контрапреврата от 11 август 1886 г. и е човекът, написал и изпратил телеграмата за избора на княз Фердинанд за български владетел (25 юни 1887 г.), както и на прокламацията към българския народ, прочетена от Кобурга на 2 август 1887 г.

Захарий Стоянов е в основата на модели и подходи, възлови и значими за българската литература и за родния обществено-политически живот.

Той се формира като творец в горнилото на актуалните политически страсти и затова развитието му описва сложна парабола от левичарския вестник "Работник" (1881), през яростното противодействие на Гаврил Кръстевичевата източнорумелийска администрация и политика във вестник "Борба" (1885), с чийто 15 броя подготвя почвата на Съединението, до кореспонденциите в "Таймс" ("Генерал или сержант", 1886, "Това е чиста измислица", 1886) чрез Джеймс Бринсли Ричардс (1886-1887) и водещите статии в официоза "Свобода" (1886-1889), в които като ударен юмрук на Стамболовата либерална фракция раздава истини от последна инстанция и воюва на широк фронт със социалисти („Социализмът в България", 1887), каравеловисти („Ние, долуподписаните!", 1888), радославовисти („На принципистите", 1888, „Минутка търпение от страна на читателите", 1888) и русофили („Завиждате, бей!", 1887) от всякакъв калибър.

Смятам, че това е резонно да бъде пътят не само на Захарий, но и на голяма част от дребнобуржоазната ни интелигенция в онези години, изживяла както драмата на разорението на водещите занаяти у нас, така и на грубата и брутална намеса на руската имперска политика във вътрешните ни работи, родила спонтанната реакция на дядо Драган Цанков: "Не ви ща меда, не ви ща жилото!" през 1881 г. и крайната русофобия, чийто флагмани в българската журналистика са Димитър Петков с "Независима България" и Захарий Стоянов със "Свобода".

Вероятно това е въпрос колкото на характер, толкова и на лично убеждение, че правилният път за развитието на България е единствено свързаният с политиката на

Стамболов. Но веднъж приел това верую, на привърженика ще му се наложи не само да пише ехидни писма "до негово превъзходителство генерал Каулбарс" или да се подиграва с починалия Катков, но и да се разправя жестоко със средствата на писаното слово с довчерашни съмишленици ("Ситно, дребно фейлетонче" 1887), с бивши партийни лидери ("Славейковщина и Каравеловщина", 1887, „Мъститото старче“, 1887, "Ние, долуподписаните!", 1888) и чужди дипломати ("Фон Лепер и петте лева", 1886)...

Ще трябва не само да се доказва несъстоятелността на социализма в България ("Социализмът в България", 1887, "На катеричките", 1887), но и да се пристъпва към административен произвол, довел до уволнението на 30 март 1888 г. на помощник-прокурора при Софийския апелативен съд Алеко Константинов, за това, че не е осъдил за обида на правителството редактора на вестник "Народни права" Риболовски

Нарочно наблягам на подробностите, защото желая да видя не само светлите, но и тъмните страни в живота и делото на една толкова сложна и комплицирана личност, каквато е Захарий Стоянов.

Той не е фигура като Петко Каравелов и Стефан Стамболов.

Той е на втори план, комплексирани (няма висше образование, но знае добре френски, руски и турски и е масон от 1 февруари 1880 г. като попечител), не е сред водачите, но винаги е на линия, готов да помогне и с живо слово, преодолявайки пелтеченето си, и особено с темперамента си и огнената публицистика.

А тя е вършела чудеса - подготвяла е Съединението ("Трябва ли да съществува Румелия?", 1885) и е громяла противниците на официалната политика ("На принципистите", 1888). Това се е знаело много добре от всички интелигентни и прозорливи хора в България - от Иречек и Благоев до Димитър Петков и Стефан Стамболов.

Достатъчно е да прочетем писмото на всесилния премиер до З. Стоянов от 22 март 1888 г.: "За това аз мисля да направиме "Свобода" ежедневен вестник. Но затова има нужда, освен Петкова, да дойдеш да живееш в София и ти, а още да намериме и един трети редактор - коректор.

Освен това, чрез издаването на ежедневна газета, ще се пребият крачищата и ще останат в тъмнината всички литературни паленца, които днес се мъчат да лаят на кървана ни"

Знаел е добре Стамболов каква сила има Захариевото перо и затова прави всичко възможно да го прибере при себе си в столицата.

Успоредно с работата в пресата Захарий Стоянов става и депутат в 4 ОНС, в 3 ВНС и в 5 ОНС, на което е подпредседател (15 октомври – 14 декември 1887 г.) и председател (от 15 октомври 1888 до смъртта си на 2 септември 1889 г.).

Захарий Стоянов е вече официална и меродавна фигура, олицетворява нацията и държавата и като такъв е коронен съветник на Фердинанд, както и носител на орден "Свети Александър", първа степен.

Помним какво пише за тази му дейност неговият сподвижник по Съединението Н. Касабов: "Презрение към вашата мизерна личност, която с "Ана на шею", фрак и цилиндър, смуче народната пот и заедно с полицейщината тъпче и задушава честното в България."

Това са наистина тежки думи за поборника за свобода и последователя на Любен Каравелов, Чернишевски, Белински и Лесинг, за човека, писал отворено писмо до правосъдния министър Димитър Греков за уволнението си на 27 август 1882 г. и сам предизвикал отстраняването на Алеко Константинов.

Всъщност преображенията на Захарий Стоянов следват протуберансите и гърчовете на следосвобожденската ни действителност, в която, за съжаление, няма място за консенсус и съгласие по магистралните вътрешно и външнополитически въпроси и в която, ако не си либерал или консерватор, трябва да станеш такъв в някое от крилата им, за да очакваш житейска реализация. В противен случай следва да се задоволиш с присъствието си в масата на мълчаливото мнозинство.

Захарий не е такъв. Той не може да бъде анонимен и тъпкан човек.

Има съзнанието, че е допринесъл за раждането на свободна България и затова, прегръщайки либералните идеи, е чакал мига за осребряване на усилията си.

Той настъпва по време на Съединението и съвпада със сложната ситуация у нас, родила 10 - годишната българо - руска крамола.

В близо четири от тях З. Стоянов е една от водещите фигури в България, допринесла в най - голяма степен за всичките активи и пасиви на провежданата държавна политика.

На критиците на тази негова главоломна и на моменти нелицеприятна кариера ще напомня, че това е бил целенасочен избор.

Захарий е осъзнавал, че е партизанин в журналистиката (декларира го открито - "Последна дума", 1885, във вестник "Борба"), че вестникарството е стъпка към политическата кариера и към място в националната литература. В този аспект развитието и израстването му са логични и са показателен пример за нашенските нрави.

Но така е постъпвал не само той. Ние не можем да си представим битието на Алеко Константинов без вестник "Знаме" и идеите на Демократическата партия на Петко Каравелов или Вазов извън страниците на "Мир" и кръга около Константин Стоилов, Иван Евстратиев Гешов и Народната партия.

Година не достига за официалното честване 40 - годишнината на Захарий Стоянов. Тя е била необходима и неизбежна дотолкова, че ранната му смърт и огромната омраза на голяма част на засегнатите от него влиятелни съвременници, забавят интегрирането му в културния ни живот с 30 години.

От това се възползват народняците - те не само бляскаво отбелязват 25 - годишния творчески юбилей на Вазов, налагайки го като национален творец, но и след това използват авторитета му като министър. Тази традиция ще продължи и при комунистите, и в годините на демокрацията. Затова смятам, че превъплъщението на някогашния апостол във властник и коронен приятел ("Пътуването на Негово царско Височество Фердинанд I до Рилския манастир и по планините Рила и Родопите", 1889) е следване гримасите на епохата и на желанието за лично осъществяване.

Захарий става име в обществото чрез своята публицистика. Тя натежава при избора му за депутат, тя му отваря и вратите към голямата литература.

В нея той е колкото следовник на Каравелов и Ботев, но и на Теофраст Рендо и Еужен Атен, толкова и оригинален и самобитен талант, майстор - полемист, блестящ анализатор, поднасящ вещо и непосредствено своите идеи на език емоционално въздействащ и разбираем за всеки негов читател.

Такъв е той и в Народното събрание - оформен политик, човек с авторитет и влияние, знаещ кога да вземе думата, за да направи запомнящо се и ярко изказване. Споменавам само две - първото, с което пледира отпускането на пенсия от 6000 лева годишно на Александър Екзарх, което е прието, но с горчивата констатация - коментар: "Съжалявам, че имаме и такива депутати, които не знаят нито от

история, нито от минало, нито от нищо и мерят всичко с адвокатско мерило. Говоря за господин Станева..."(5 декември 1887 г.) и най - вече второто - прението при отпускането на месечна пенсия от 100 лева на севлиевския поборник Димитър Багрянов, участвал в национално – освободителните борби от 1862 до 1876 г. с прословутия д-р Минчо Цачев, желаещ прекратяване на дебатите и прехвърляне на прошенията към Вътрешното министерство.

Много показателна е реакцията на председателя Захарий Стоянов : "Когато Христо Ботев се биеше с неприятеля, в това време доктор Цачев беше коляаси в турския аскер и когато той говори за такива хора, като Ботев, трябва да седне на колене във в калта на стълбите."(Гласове : "Позор ! ", 12 ноември 1888 г.).

Много точен е Вазов в оценката си за Захарий в "Нова земя"(1896) : "С една дума той убиваше една репутация, с един етикет една партия..."

Българският език в неговата история, полемика, памфлет, издаде секрета си, доби рядка дотогава сатанинска сила.

Захариевата – образна и богата - а при това тъй проста - фразеология, идеше на грубия вкус на българина, затова стигаше сърцето му."

И това е характерно не само за публичните му изяви, но и за интимни и съкровени текстове, каквито са антологията с афоризми "Обскуранти и мистици в литературата", 1886, в която разкрива учителите и образците в творческото си поприще и своите широки културни интереси и дневникът му от 1882 - 1886 г., лаборатория за повечето от статиите и книгите, с които след това ще изненадва своите почитатели и критици.

Всъщност писателят се ражда успоредно и едновременно с журналиста Захарий Стоянов. След фейлетоните във „Варненски вестник“, 24 юли 1880 г., „Преосвященому отцу“ и „Знаеш ли ти кои сме?“ („Независимост“, 16 ноември и 24 декември 1880 г.) се появява „Имената на българските въстаници, които са посегнали сами на живота си“ („Работник“, 29 април 1881 г.), първообраз на „Записките“ и на „Васил Левски“, а статиите му, групирани в раздела „В памет и защита на борци за свобода“ са подготовка за бъдещите му по - обемни изяви в мемоарно - документалната ни летопис на литература, в която регистрира безспорни успехи с „Васил Левски(Дяконът). Черти из живота му“(1883), „Черти из живота и списателската деятелност на Любен С. Каравелов“(1885), „Четите в България на Филип Тотя, Хаджи Димитър и Стефан Караджа“(1885) и „Христо Ботйов. Опит за биография“(1888) и които са брънки от амбициозния му омировски замисъл, почти осъществен напълно, за обхватоно отразяване на революционните „бурни двадесет години на века“ - 1866 – 1886 г.

Злободневната политическа действителност стимулира писателската активност към една по същество репортажно - публицистична насоченост - „Заробването на Гаврил паша, 6 септември“(1885), „Любен Каравелов и неговите клеветници“(1885), „Превратът през 1881 година“(1886), „Чардафон велики“(1887), ражда блестящите фейлетони „Кандидат за министър“(1886) , „60 000 лева икономии в държавния бюджет“(1886), „Стефан Стамболов и каприциозната Аделина Патти“(1886), както и показателните за времето си брошури, написани с чисто утилитарна цел - „Не му беше времето“(1886), „Какво направихме в Търново?“ (1886), „Коронованите нихилисти в България“(1886), „Кои са виновниците на 9 – ий август?“ (1886) и „Документи по преврата на Девети август“(1887) с негово предисловие.

Захарий Стоянов има основна заслуга за издаването - заедно с Наталия Каравелова на 8 - те тома от съчиненията на Любен Каравелов (1886-1887) с негов

предговор, както и на съчиненията на Христо Ботев (1888) под негова редакция и с негово въведение.

И досега се спори дали това е художествена литература или компилация от разкази и преразкази на очевидци, дали посочените заглавия са произведения на изящната словесност или историографски очерци, писани "по вкуса на тълпата" (Григор Начович) и партизанска публицистика, дали са плод на прибързана небрежност или на съзнателно налаган авторски стил.

Както във всички подобни случаи, истината е по средата.

Захарий Стоянов като самобитен Нестор не може да надскочи откритите факти и нивото на времето си, в което тепърва се изграждат институции и учебни заведения, а традицията е представена от пристрастни спомени, вестникарски изяви и устни легендарни разкази. От това най-вече куца биографията му за Левски, докато в "Четите в България" откриваме един обработен сюжет, трасиращ пътя към документалната повест и опит за усложнено монтажно - полифонично мислене както чрез съпоставка на Филип Тотю и на Стефан Караджа и Хаджи Димитър, така и чрез сблъсък на гледните точки - на привърженика на освободителната кауза Бачо Киро Петров и на официозната колаборационистка позиция на вестник "Дунав".

Пътят към съвършенството води до създаването на българския биографичен роман "Христо Ботев" и до сътворяването на великолепия национален епос "Записки по българските въстания" (1884 – 1889 -1892).

Безспорно е, че това е големият му литературен паметник, синтез между мемоар, хроника, роман и епопея, сагата нон finito, която без излишна скромност разкрива одисеята по формирането и израстването си като личност, участието си в двете знаменити въстания и борбата за оцеляване след убийството на войводата Бенковски.

"Записките" утвърждават литературната слава на Захарий Стоянов.

Те предизвикват възторга като на обикновените читатели, така и на самия владетел (Телеграма № 100 от март 1888 г.), подтикват Стоян Заимов да напише своите етюди "Миналото" (1895), в които набляга на психологическите обрисовки и обобщения, липсващи в "Записките".

Отношенията Вазов – Захарий Стоянов са отделна важна тема, но бих посочил, че в тях преобладава достолепното съперничество и съобразяване с таланта на противника.

Захарий точно и безпощадно критикува Вазовите слабости в "Неотдавна", "Михалаки чорбаджи", "Руска" и "Митрофан и Дормидолски".

Иван Вазов осъзнава грешките си и след това в значителна степен ги поправя.

Статията на Захарий Стоянов "Имената на българските въстаници, които са посегнали сами на живота си" (1881) го стимулира да напише "Епопея на забравените" (1883), а "Записките" - да създаде в Одеса "Под игото" (1889), тъй като е имал мотив не само като литературен съперник, но и като патриот - русофил, като творец, желаещ художествено проникновено да претвори епохата на възторг и погром, която живее в първичната си непосредственост и грубост в Захариевите "Записки".

3. Стоянов пише книгите си с много любов и амбиция. Вярно е, че те са поднесени на читателите в синкретична форма между циклизирания разказ, хрониката и биографичния очерк (роман), но смятам, че това е по-скоро белег на творческия натюрел на автора им, отколкото слабост.

Не случайно този модел се оказва в по - ново време плодотворен с ерзац - усилията на Хайтов ("Хайдуги",1960-1971) и "Веселин Андреев ("Умираща безсмъртна",1973 -1982).

Захариевите книги са се радвали на голям успех, но те не са слаба литература.

Те са по-скоро първите образци за широката публика, съобразени с изискванията, потребностите и възможностите ѝ, като е необходимо уточнението, че и тогава, както и сега, тя се е пласирала трудно, при финасова оскъдица и с търсене помощта на отговорни държавници - премиерът Петко Каравелов и просветните министри Димитър Моллов и Стоян Чомаков през 1885 г.

Истината е и, че със своите "Записки" Захарий Стоянов доказва, че е сред най - даровитите ни имена, но и полага основите на либералната историографска традиция, дарила българската история и литература с "Дневник"на Стефан Стамболов (1887) , "Стефан Стамболов и новейшата ни история"(1909) на Димитър Маринов,"Строителите на съвременна България"(1911 – 2009) и "Македония и българското възрождение през XIX век "(1918) на Симеон Радев, "Политика и съюзи"(1917) на Димо Кьорчев и "България и световната криза"(1923) на Васил Радославов.

Пишейки за Захарий Стоянов, не бива да забравяме,че той влиза дръзко и скандално в литературата с много популярния памфлет "Искендер бей"(1882), изпълнен с жлъч и подигравки към тогавашния му враг и бъдещ приятел княз Александър Батенберг, че същата година по аналогичен начин си разчиства сметките и с един от вдъхновителите на преврата на 27 април1881 г. д - р Константин Стоилов в другия, непечатан приживе памфлет "Българският Кавур".

Капризите на времето раждат и втората му дисидентска творба, писана за по - добри години -"Превратът през 1881 г."(1886), в която привърженикът на правителството и князът изпада в парадоксална, двусмислена и конфузна ситуация, да ги критикува със задна дата за прегрешенията им при суспендирането на Търновската конституция на 27 април 1881 г.

И вероятно знаейки какво ще последва ("Никаква служба") , Захарий Стоянов предпочита да напише честно и пристрастно хрониката на онези трагикомични, налудничави дни от забавачницата на българската демокрация за своето чекмедже.

Геният на Захарий ражда и най - ведрата и оптимистична апология на българския национализъм "Чардафон Велики"(1887), явяваща се до голяма степен и автопортрет, и съответник на неговата съдба и същност, и прекрасният роман за Ботйов - дотатък към "Записките", и ескизите към ненаписаната биография на Любен Каравелов (1885-1886), и брошурите, с които се разправя постфактум с противниците на Съединението и Александър Батенберг.

Той защитава темпераментно и неистово своите позиции (след като е преживял благополучно бурята в братска Румъния), напада и обвинява от позиция на силата ("Не му беше времето","Кои са виновниците на 9 – ий август?"), громи и разобличава враговете си, слизайки до площадното ниво на жълтата преса...

Хубаво е, че след тези партизански писания следва биографичният роман за Ботйов, ведрият пътепис за разходката с Фердинанд до Рила и Родопите и работата по третия том на "Записки по българските въстания".

Вероятно тогава Захарий е разбрал, че не бива да се отдава на прекалено политиканстване (след сондажа с Димитър Петков при екзарх Йосиф Първи на 11 април 1889 г.за изглаждане на отношенията с църквата и при подхлъзването си с

предложението за премиерско кресло в ущърб на Стамболов на 2 - 3 август 1889 г.), че е опасно да се рушат мостове, човешки взаимоотношения и литературни контакти.

Може би и затова е бързал през последната година от живота си да пише не само злободневни статии, но и да издава Ботйов, да присъства на пазара с първия си роман, да се помири с Вазов на Костенецкия водопад на 17 август 1889 г., да публикува ведри пътеписи – „До Злати мостове и Черни връх“, 1889 и да се опита да завърши третия том на своите „Записки“.

Смъртта му в Париж на 2 септември 1889 г. в ръцете на бъдещия депутат, шеф на парламента и на МС от Народнолибералната партия д-р Петър Гудев е неочаквана и поражда слухове за отравяне както от Стамболов, така и от руския Азиатски департамент, но е факт, че парижките лекари Пино и Пошер констатираха болестта задънване на червата, при което смъртта е била неизбежна.

Така Захарий Стоянов умира в разцвета на своите сили и способности, на върха на литературния успех и на държавната йерархия.

В близките години е можел да продължи катеренето нагоре по стълбата, която води надолу, но е било вероятно и в един момент да се стъписа и оттегли по примера на учителя си по демокрация П.Р.Славейков, до когото изпраща силно и достойно критично писмо от 10 април 1885 г. в защита на вестника на Георги Кърджиев „Напред“, едно от най-представителните в богатото му епистоларно наследство.

Със сигурност е щял да преживее болезнено агонията на Стамболовото управление и неговата оставка и ако Господ за пореден път го бе запазил от преследване, съд и атентати, вероятно е щял да напише поредния си опит за биография - за живота и делото на политическия си кумир Стефан Стамболов.

И си мисля, че все пак Съдбата е постъпила по най-мъдрия начин - предпазила го е от нови изкушения и падения, поставяйки на изпитание качеството на сътвореното от него пред съда на читателската аудитория.

Захарий Стоянов търпи забрава до 1922 г., когато е преоткрит от проф.Александър Балабанов с фундаменталната му статия „Един класик на българската проза.“, поместена в списание „Пролом“ на 30 юни с.г.

След това настъпва голямото му завръщане в българската литература, преосмислянето и дооценяването му и като продуктивност, и като ниво, и по достойнство - редом до Любен Каравелов, Ботев, П.Р.Славейков, Вазов и Алеко Константинов.

Сред първенците и класиците на художественото ни слово.

Завинаги!

БЕЛАЗАНИ ОТ СЪДБАТА

В старата българска столица, в периметър от 1,5 километра се намират два паметни знака, свързани с живота и делото на бележити книжовни и политически дейци, първостроители на нова България. Освен всичко друго те са свидетелство и за отношението на хората към техните усилия, достижения и грешки.

В катедралния храм "Рождение на Пресвета Богородица" се намира плоча, указваща гроба на Търновския митрополит Климент с надпис: "На православната вяра, на българската църква, на славянството като братство, за пресвета правда и свобода посвети целия си живот".

На километър и половина западно от митрополията, на входа на Самоводската чаршия се издига импозантният и грубоват постамент на Стефан Стамболов, дело на скулптора Ненко Маров. Вероятно не се е търсила символика в разположението им, но е повече от показателно, че на надгробната плоча срещу храма противостои страховитият монумент на чаршията. Така се очертава координатната система на знаковото присъствие на две неординарни съдби и ярки личности, близки като дух, манталитет и поведение, със сходни възгледи за устройството на освободеното отечество, работили в съгласие от 1878 до 1886 г. и станали след това големи врагове, сблъсквайки се в една битка без победители. Битка в името на България, от която всъщност е облагодетелстван княз Фердинанд, в едно силно историческо време, с герои, превърнали се "в светли символи, в знаци, които след това съграждат езика на националната идеология", като са "основа за сравнение на сюжетите на новото историческо развитие" (Михаил Неделчев, "Академично слово за народните будители").

Съдбовният антиномен тандем Стамболов - Климент съдържа всички илюзии, комплекси и надежди на изявените ни възрожденци, доживели раждането на нова България и всички най-характерни черти на нашите балкански нрави, свързани с нетърпимостта, следването на чужди модели за развитие, синдрома на нестанащата България и несъобразяването с реалностите в Европа. Всъщност, изтъквайки причините и последствията от техния конфликт, можем да установим с болка невъзможността да бъде осъществена грандиозната възрожденска национално-обединителна програма, начената през схизматичната 1870 и погребана окончателно на 29 септември 1918 година.

Като изключим възрастовата разлика в полза на Васил Друмев (който според йеромонах Павел Стефанов ("Родът на Васил Друмев") е роден през 1838 г. в с. Драгоево, според Юрдан Трифонов през 1841 г. ("Васил Друмев - Климент Браницки и Търновски. Живот, дейност и характер"), докато Росен Тахов в "За рождената дата на Васил Друмев" приема с уговорки, че тя е 1 януари 1841, а Стамболов на 31 януари 1854 г. в Търново (приликите в житейската биография на двамата protagonисти са много повече от очакваните, при това те са съществени, релевантни, докато се пресекат пътищата им през 1878 - 79 година). Друмев заедно с приятеля си В. Д. Стоянов още като юноши по време на Кримската война копаят табии, като Стоянов крои и планове как да посрещнат руските войски. Малко по-късно В. Друмев вече е стипендиант в Одеската духовна семинария (17 май 1858 г.), борейки се срещу униатската дейност на Драган Цанков. Завършва през юни 1865 г., когато получава научна степен "кандидат на богословието" за дисертацията си "Гръко - римските закони за престъпленията